

Mihai Barbu

O relatare obiectivă, din Săcel, despre

Omul care a descoperit Țara Dinozaurilor Pitici

O lege nescrisă și o anecdotă.
Made in England

În jurnalele sale de călătorie, baronul Franz Nopcsa (de loc, din Țara Hațegului) povestește că în Anglia (față de care avea o mare slăbiciune când era vorba de instituțiile sale științifice) a aflat câteva legi nescrise dar extrem de interesante. Una dintre ele spune că duminica dimineața, la Londra, nu au voie să bea alcool decât călătorii. Ca să-ți demonstrezi calitatea de călător trebuia să faci dovada că ai parcurs cel puțin câteva mile. Cum orașul era, și pe atunci, imens puteai fi considerat "călător" și dacă prezentai o dovadă că stai într-un alt cartier al metropolei decât cel unde se găsea "cârciuma" pe care voiai s-o accesezi. Era, credem, un mod ingenios de a încuraja turismul...

Tot la Londra, baronul transilvan a auzit o anecdotă care, spunea el, conține o mare doză de adevăr. Cică un englez, un francez și un neamț sunt rugați, în calitatea lor de oameni de știință, să descrie o cămilă. Englezul își ia pușca, pleacă în Egipt, observă cămilele, împușcă una din ele, o disecă și își trimite acasă observațiile scrise. Francezul, comod din fire, vizitează *Jardin des Plantes*, studiază o cămilă și face câteva observații pertinente. Neamțul nu pleacă niciunde și intră, imediat, în bibliotecă. Trage din rafturi toate cărțile privitoare la cămilă și publică un op extrem de gros și documentat. El nu a simțit nevoia să fi văzut cum arată, în realitate, o cămilă. Franz Nopcsa este, potrivit descrierilor de mai sus, un călător care vine de departe și un tip de cercetător englez combinat cu unul de tip teutonic. În sensul că el împușcă, imediat, cămila dar, apoi, intră temeinic și în biblioteca de specialitate. Povestea acestui om o vom spune mai jos....

Săcel, locul copilăriei mitice, unde odinioară se jucau dinozaurii pitici

"La Săcel am aflat despre începutul războiului cu România, la nici 14 ore de la declararea războiului și asta pentru că armata română înaintase, deja, până la Lupeni. (Granița Imperiului cu Țara era, în acea vreme, la câțiva km sud de Petroșani, n.n.) Primul lucru, am mers la Hațeg ca să clarific dacă e adevărat, apoi la Sântămăria (Orlea) să verific dacă totul era în regulă cu copiii lui Kendeffy și, apoi, rapid acasă pentru a face pregătirile necesare de părăsire a Castelului în 48 de ore, pentru că tatăl meu plecase, deja, către Arad cu 24 de ore înainte de a se comunica declarația de război. Deoarece părinții mei luaseră mare parte din lucrurile de valoare, în 1915 și în iunie 1916, și le mutaseră de la Săcel, aici doar mobila cea modernă rămăsese pe poziții. Cu ajutorul administratorului și a câtorva țărani, mi-am împachetat lucrurile de valoare și, apoi, m-am grăbit cât mai repede să plec către granița românească".

Astfel descrie Franz baron Nopcsa părăsirea Castelului său, aflat la 50 km nord de Petroșani și doar la câțiva kilometri de Hațeg. Spre sfârșitul anului 1918, baronul mai trece odată pe la Castelul unde s-a născut și, văzând că Istoria a făcut o întorsătură bruscă se stabilește, până la sfârșitul vieții, la Viena, pe Singerstrasse, la numărul 12.

La terminarea Primului Război Mondial, Regele Ferdinand Întregitorul confiscă domeniile familiei Nopcsa în favoarea Statului Român. Conacul din localitatea Fărcădin (ce aparținea tot familiei Nopcsa) e oferit generalului francez Berthelot în semn de adâncă mulțumire pentru serviciile sale aduse României. (Ulterior, generalul a donat, la rândul său, Conacul către Statul Român dar localitatea unde era amplasat

acesta se numește, astăzi, Comuna General Berthelot. A fost un troc amiabil...)

Deși era dovedit ca un fidel al Imperiului Austro-Ungar, Regele Ferdinand (care s-a dovedit a fi un om generos și deloc ranchiunos) îi trimite baronului Nopcsa o scrisoare de grațiere. Ba, mai mult, îl invită pe doctorul Nopcsa să lucreze la Institutul Geologic Român (cu care colaborase fructuos și înainte de război). O a treia surpriză pe care Regele nostru i-o face baronului e augusta permisiune de a se putea întoarce, oricând, la Săcel. Locul era, dincolo de valoarea lui sentimentală, un perimetru magic pentru Țara Hațegului. Acolo, baronul a descoperit fosile de dinozauri pitici în urma unor escavații pe dealurile aflate în împrejurimi. Baronul dă curs invitației și ajunge acasă, în luna noiembrie a anului 1920. Timpurile s-au schimbat. Țăranii români nu îl mai recunoșteau drept stăpân și au

anii 1924 și 1926 ajunge, din nou, la Londra și în Bosnia. Face fotografii peste tot pe unde merge. În acest sens și-a cumpărat două aparate Eastman-Kodak (modelul Kodak nr.1 și Kodak nr.1 A, cu burduf și de voiaj) și se dovedește, în timp, un fotograf foarte priceput.

Somnul profund, fără pilule vieneze, de acasă

În iunie 1925, doctorul în științe Franz Nopcsa e numit în fruntea Institutului Geologic Regal din Budapesta și, în această nouă calitate, vizitează Germania, Rusia și Italia. La începutul anului 1927, baronul amenință lumea științifică cu intenția sa de a demisiona. Lumea îl bârfea că ar fi fost homosexual iar bănuiala se baza pe relațiilor sale foarte apropiate cu secretarul său,

început să-și ducă oile la păscut, pe domeniile Castelului, în locul numit Poieni.

Întoarcerea acasă.
Cu pistol, pietre și bâte

Franz Nopcsa era un om de acțiune. A dovedit-o, de nenumărate ori, în călătoriile sale întreprinse, în vremuri tulburi, prin Albania, Bulgaria și Turcia. Așa că n-a stat mult pe gânduri și a pus mâna pe pistol. El a crezut că doar așa va putea să alunge, operativ, mioarele românilor de pe domeniul care, odinioară, îi aparținuse. Din nefericire pentru el, oierii hațegani nu au (re)acționat la modul mioritic. Imediat, cu iuțeala fulgerului, unul dintre ei a pus mâna pe o piatră și, zvițnind, cu ea drept în capul baronului. Istoria locurilor a reținut și numele agresorului. Era oierul Ion Vâlcu. Ceilalți ciobani au prins curaj și au sărit la bătaie cu bâtele. (În paranteză fie spus, bâtele oierilor din zonă sunt confecționate din lemn de corn, un arbore de esență foarte tare. Cornul, în lumea vegetală, e socotit, din pricina durtății sale, un echivalent al diamantului din lumea minerală...). Baronul a fost bătut măr și a trebuit să fie ridicat, mai mult mort decât viu, de către secretarul său, albanezul Baiazid Doda. Acesta l-a dus, imediat, la Castelul lui Kendeffy din Sântămăria Orlea aflat la câțiva km distanță.. Diagnosticul s-a dovedit sever: baronul avea craniul sfărâmat. O intervenție chirurgicală de urgență a înlăturat bucățile de os dislocate și o plăcuță de argint a suplinit ceea ce chirurgii au înlăturat din masa osoasă. Rănile la cap îl obligă, pe baron să stea mai mult la pat. În 1921 e spitalizat, din cauza unei paralizii parțiale, la Viena. Când se reface, baronul vizitează Bulgaria, Albania, Anglia (Londra) și Germania (Tubingen, Stuttgart, Franckfurt și Leipzig). În

albanezul Baiazid Doda și, anterior, cu croatul Luis Drașcovic. Cei care îl acuză se bazau pe faptul că, în numeroasele sale jurnale, baronul nu pomenește nimic de vreo legătură amoroasă sau de vreo femeie din viața sa.

(Acuzațiile pot fi nuanțate. În jurnalul călătoriei la Constantinopol, baronul spune că a petrecut o lună cu Luis dar acesta era logodit cu Bianka Berks iar el a cunoscut-o acolo pe "tânăra, frumoasa și plina de viață marchiză Briedieux".)

Și țăranii din Săcel putem spune că i-au luat, mai târziu, apărarea. Ei și-au amintit de-o babă (care mai era în viață prin anii 80 ai secolului trecut) care, în vremea cât a fost fată în casa baronului, tânărul Franz ar fi sedus-o. Dar, din nefericire, n-a luat-o și de nevastă din cauza diferențelor de poziție socială și de etnie. Fata era o țărăncă româncă iar Nopcsa - ditamai baronul maghiar. În noiembrie 1928, Nopcsa demisionează din fruntea IGR-ului din Budapesta. Ajunsese la 57 de kg dar reușește, după ce o vreme a fost imobilizat într-un scaun cu rotile, să parcurgă zilnic, pe jos, câte 2-3 kilometri. Acum, omul se întoarce, ca atras de-un puternic magnet, în Ardeal și la Sântămăria Orlea. Locuiește la Castelul prietenului său Kendeffy. (La școală am învățat că e vorba de un nobil roman, Cândea, care și-a maghiarizat numele...) Face un turneu, cu motocicletă, prin toată Transilvania. În 1932, din septembrie până în decembrie, se mută la Săcel și face săpături pentru a descoperi noi fosile de dinozaur. La Viena, baronul nu reușea să adoarmă decât cu ajutorul medicamentelor pe care le lua în doze foarte mari. La Săcel dormea ca un bușnean. Fără a lua vreo pilulă produsă în laboratoarele farmaceutice ale Vienei...

- continuare în numărul viitor -

non fiction